

LLISTERRI, J. (1985) X. Romeu, Manual de fonologia catalana, Barcanova, Barcelona, 1983. *Cuadernos de Traducción e Interpretación* 5/6: 211-215. ISSN: 0212-0550.

[http://liceu.uab.es/~joaquim/publicacions/  
Llisterri\\_85\\_Romeu.pdf](http://liceu.uab.es/~joaquim/publicacions/Llisterri_85_Romeu.pdf)

afirmación causa sorpresa, ya que es la disyunción inclusiva la que habitualmente se utiliza en la lógica proposicional. Consultada la p. 126 del original inglés, hemos comprobado que el error cabe atribuirlo a la edición española, ya que Lyons se refiere allí a la disyunción inclusiva, no a la exclusiva. Asimismo, en las sugerencias bibliográficas que se incluyen al final del libro se hace referencia a Lennson (1981), obra que no figura en la bibliografía. Seguramente, se trata de un error tipográfico por Levinson (1981), que sí aparece en la relación bibliográfica.

José María Brucart

Xavier Romeu Jover, *Manual de fonología catalana*, Barcanova, Barcelona, 1983.

Sempre és difícil d'escriure la ressenya d'un llibre quan en manquen d'altres de semblants que puguin servir de punt de referència, i per això mateix caldria donar la benvinguda a un *Manual de fonologia catalana* que ve a cobrir un buit en una àrea dels nostres estudis que compta amb tant pocs treballs de divulgació<sup>1</sup>. La tasca, però, és més feixuga quan es tracta del darrer treball d'un autor que morí, encara jove, als 42 anys, en un tràgic

<sup>1</sup> L'únic manual que conec, deixant de banda el de B. Schädel escrit el 1908, és la poc recomanable *Introducció...* de F. Burguet, ressenyada al número 4 de *Quaderns de Traducció i Interpretació*.

accident de carretera el passat 1983, deixant el record de la seva docència i el testimoni d'una obra de creació literària i d'un inequívoc compromís polític. Malgrat aquesta trista circumstància voldria deixar ben clar ja des d'ara que l'editorial Barcanova ha fet molt poc servei a la memòria de Xavier Romeu publicant el *Manual* tal com ara apareix, sense cap mena de revisió, com si es tractés d'una obra definitiva i acabada. Abans d'intentar de justificar aquesta opinió, començaré per resumir breument el contingut del llibre.

El treball es divideix en dues parts ben diferenciades: fonologia general i fonologia catalana. En la primera, X. Romeu presenta el context històric en el qual sorgeix la fonologia —descobriments del sànscrit, desenvolupament de la gramàtica comparada, naixement de la dialectologia i aparició de la fonètica experimental— i després exposa les nocions bàsiques de la fonètica acústica i articulatòria, emprant la teoria dels trets distintius per a relacionar aquests dos vessants. La resta dels capítols segueix l'evolució de la fonologia estructural des de Trubetzkoy fins a Martinet i Malmberg, passant per la glossemàtica de Hjelmslev, el binarisme de Jakobson i el psicologisme de Sapir. Romeu acaba amb un resum del model vigent en fonologia generativa l'any 1968, tal com s'exposa en el llibre ja clàssic de Chomsky i Halle.

La segona part s'enceta amb un capítol dedicat a Pere Barnils, seguit d'una síntesi de tres treballs d'E. Alarcos —«Sistema fonemàtic del català» (1953), «Historia y estructura de los sistemas vocálicos hispánicos» (1961) i «De fonologia catalana: las

semi-consonantes» (1971)— i d'un altre capítol en el qual es comenten les aportacions d'A.M. Badia i Margarit, especialment «Problemes de la commutació consonàntica en català» (1965) i «Phonétique et phonologie catalanes» (1973). Com a cloenda s'exposa, per una banda, tota la polèmica entorn del caràcter fonemàtic de la vocal neutra, recollint els articles d'A.M. Badia (1965), A. Avram (1973), E. Alarcos (1973) i el de R. Cerdà (1979) que pràcticament tancà la discussió; per una altra, s'explica la contribució de la fonologia generativa a l'anàlisi del català a partir de les primeres investigacions de M.W. Wheeler (1977 i 1979), i s'estudien també alguns aspectes de la tesi de C. Lleó (1970) juntament amb la comunicació que aquesta presentà amb J. Mascaré al col·loqui de l'AILLC a Cambridge l'any 1973.

Després d'aquesta revisió global, ja podem passar a comentar els aspectes més particulars. En l'apartat titulat «La fonètica experimental» Romeu parla amb un cert detall del naixement de l'escriptura i dels reculls normativistes com l'*Appendix Probi* o les *Regles* de Bernat Fenollar, i en canvi no fa pràcticament cap referència a l'Abbé Rousselot si no és per dir que fou un dialectòleg i que millorà el quimògraf. Havent esmentat abans la dialectologia i la gramàtica històrica, hagués estat natural de presentar Rousselot com el que efectivament era, un neogramàtic que buscava una eina precisa per a registrar i analitzar acuradament els sons del seu dialecte<sup>2</sup>,

<sup>2</sup> Ell mateix ho explica així al principi de la seva tesi: «Il fallait donc trouver le moyen de suppléer à l'imperfection de l'oreille pour préciser

i que per respondre a aquesta necessitat es convertí en la figura més important de la primera etapa de la fonètica experimental. En aquest mateix apartat, no té gaire sentit el detall amb el qual es tractat l'oscil·lògraf, considerant que ja ha quedat rellegat a un paper auxiliar; tampoc no acabo de comprendre uns oscil·logrames reproduïts sense cap mena d'explicació, ni els esquemes tècnics, del tot innecessaris en un llibre com aquest. En canvi, posats a parlar de fonètica experimental, es diu ben poc d'un aparell tan essencial com és l'espectrògraf i no hi ha cap referència a les tècniques de tractament digital del senyal, que al cap i a la fi son les eines quotidianes de qualsevol laboratori. Evidentment, això és conseqüència d'haver triat com a base de l'exposició els *Elements de fonètica general* de S. Gili Gaya, ja clarament desfassats; la consulta d'altres manuals més recents<sup>3</sup> hagués evitat aquesta situació. El mateix inconvenient es palès en tractar els conceptes bàsics d'acústica al capítol 2, basat també en Gili Gaya i en la versió castellana de *La phonétique* de B. Malmberg, un llibret clar i concís, però escrit ara fa 30 anys. Cal preguntar-se, d'altra banda, sobre el paper d'aquestes nocions en un manual elemental de fonologia, ja que, sense negar les relacions estretes entre la fonètica i la fonologia en el pla de la recerca, potser hagués estat millor

les faits que sont du domaine de la philologie», *Les modifications phonétiques du langage...*, París, 1892.

<sup>3</sup> Penso especialment en G. Borden —K.S. Harris, *Speech Science Primer*, Baltimore, 1980; D.B. Fry, *The Physics of Speech*, Cambridge, 1979 o A. Landercy— R. Renard, *Éléments de phonétique*, Bruxelles/Mons, 1977.

limitar-se a l'objectiu bàsic del llibre en comptes de resumir manuals ja massa clàssics i prou divulgats.

L'exposició de la fonètica articuladòria segueix els esquemes tradicionals, consistents en descripcions anatòmiques dels òrgans de la fonació que donen lloc a una visió estàtica del procés de producció dels sons, oposada a la visió dinàmica vigent (D. Recasens, «Noves perspectives en els estudis de fonètica experimental. Aplicació al cas del català», *Actes del II Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica*, Barcelona, 1982, p. 58). En relació amb el tractament de la fonètica acústica en el mateix capítol, Romeu segueix la correlació entre la posició de la llengua i la freqüència dels formats tal com l'exposa R. Cerdà en la seva tesi, sense tenir en compte que actualment es tendeix a relacionar les variacions de freqüència amb altres paràmetres que determinen de forma conjunta la relació entre la configuració de la cavitat bucal i el resultat acústic. Tal com encertadament assenyalava D. Recasens el 1981, «a l'obra de Cerdà aquestes observacions no són encara prou preses en consideració» («Futur dels estudis de fonètica experimental del català», *Els Marges*, 21 (1981): 54). Tot i així, la correlació esmentada podria haver-se aprofitat per a introduir les representacions vocàliques en forma de trapezi, que reflecteixen bé la concordança entre els fets articulatoris i els acústics.

En la primera part es presenta també la teoria dels trets distintius de Jakobson, partint d'una traducció gairebé literal de l'edició castellana de *Fundamentals of Language* i exemplificant cada tret un cop donades totes

les definicions; com a complement es reproduïxen espectrograms del castellà extrets del *Curso* de Quilis y Fernández, sense cap comentari. Pel que fa a la terminologia, la de Romeu s'inspira en la traducció de *Fundamentals* que feu C. Piera d'acord amb les solucions adoptades per E. Alarcos: l'anglès *compact* es tradueix per «dens» seguint el *denso* d'Alarcos, i *unchecked* per «infraglotal». El tret que Jakobson anomena *lax* és traduït per «moll», argumentant que «fluix» és una «nomenclatura excessivament vaga» (p. 73), però sense considerar la possibilitat d'emprar «lax», que crec molt més adequat tenint en compte que un so *lax* és un so «no tens» (Fabra)<sup>4</sup>.

La part dedicada a les diverses teories fonològiques estructuralistes consisteix en la represa en català de textos i d'autors prou familiars. La presentació no s'escapa dels llocs comuns habituals, però sorprèn de trobar afirmacions com la de la p. 96, on es diu que «Roman Jakobson representa, juntament amb André Martinet, un dels monuments més impressionants de la fonologia moderna»; penso —i això, és clar, poden haver-hi criteris diferents— que el fonòleg parisenc, autor de crítiques molt personals i subjectives al chomskisme<sup>5</sup> no ha tin-

<sup>4</sup> Vegeu per a més detalls la traducció catalana de Jakobson i Halle, *Fonaments del Llenguatge*, Barcelona, Empúries, 1984.

<sup>5</sup> Ho reconeix explícitament el seu seguidor G. Mounin en una curiosa afirmació que cita Romeu, no sé si amb ironia: «la seva àmplia apertura a totes les altres teories, contemporànies de la seva, i el coneixement profund que en té amb exclusió del transformacionalisme i del generativisme (*sic*), sentits des del començament com a no pròpiament lingüístics i taxats d'apriorisme i de logicisme» (p. 124).

gut mai la diversitat d'interessos, l'universalisme ni la influència en el pensament lingüístic contemporani de l'incomparable mestre rus. Tampoc no és estrany doncs que es considerin les crítiques de B. Malmberg —ben conegut pels seus atacs a Chomsky— i del mateix Martinet, basades en una interpretació molt empirista del plantejament jakobsonià dels universals. Hi ha també un error de lectura per part de X. Romeu, ja que el triangle primari que Jakobson establí en estudiar l'adquisició del llenguatge no té res a veure amb les vocals cardinals, al contrari d'allò que es dona a entendre a la p. 99.

En la presentació de la fonologia generativa caldria destacar l'esforç per buscar exemples catalans, però també s'ha de dir que no es tenen en compte els desenvolupaments posteriors a 1968 —especialment la fonologia mètrica i l'autosegmental, sorgides a finals dels 70 i que son en aquests moments els models preponderants—, i que això sembla un problema greu en un llibre publicat l'any 1983. El mateix s'aplica als manuals d'introducció a la gramàtica generativa recomanats, que ja no responen ni de bon tros a l'estat actual de la teoria.

La segona part del llibre, específicament dedicada al català, s'obre amb un capítol sobre Pere Barnils, encertat i necessari per a donar a conèixer aquest peoner dels nostres estudis lingüístics, introductor dels mètodes de Rousselot no només als Països Catalans com diu Romeu (p. 137), sinó a tot l'estat espanyol. Actualment disposem de més documentació sobre aquest autor després de l'exhaustiu estudi que li ha dedicat J. Julià<sup>6</sup>, però

tot i així el capítol dona una visió general de la personalitat barniliana.

Poca cosa pot comentar-se de la resta del llibre, ja que, com he dit abans, es tracta d'una sèrie de resums d'articles que recullen les principals polèmiques de la fonologia catalana fins a finals dels 70. Potser l'apartat més discutible i en el qual hi manca més informació és el dedicat al generativisme, que ni tant sols compta amb un capítol apart. Romeu reconeix que entre les seves aportacions hi ha «treballs inèdits o bé publicats a revistes de difícil accés, alguns dels quals no he tingut ocasió de veure» (p. 175); una revisió abans de la publicació hagués hagut d'incloure aquests treballs, doncs precisament una de les funcions d'un manual és fer assequible allò que costa de trobar a un no especialista. Són del tot inacceptables i pròpies d'un treball en curs notes com la de la p. 195 —«aquesta tesi es troba o es trobava»—, la informació sobre la tesi de C. Lleó, «treball, per ara inèdit, que jo sàpiga» (p. 195), o el que es diu sobre el llibre de J. Mascaró, «un treball que crec que resta inèdit titulat *Catalan Phonology and the Phonological Cycle* presentat a la Universitat d'Indiana pel febrer de 1978» (p. 203), on l'única dada encertada és el títol<sup>7</sup>.

<sup>6</sup> Vegeu «Centenari del naixement del lingüista Pere Barnils», *Avui*, 20 de novembre de 1982, p. 28; «Pere Barnils i Giol (1882-1933), un lingüista oblidat», *Serra d'Or*, agost de 1983, i el seu llibre de propera aparició a Curial.

<sup>7</sup> La tesi fou presentada al MIT l'any 1976, i el 1978 fou publicada per la Universitat d'Indiana en la seva col·lecció *Indiana University Linguistics Club*; l'any 1983 la Universitat Autònoma de Barcelona n'edità la versió catalana en la «Sèrie Lingüística» del Departament de Filologia Hispànica.

Al marge del nombre més aviat escàs de treballs citats i comentats —trobo a faltar, per exemple, els articles de R.W. Brasington, D.A. Dinnsen, E. Phelps, C. Ukas, E.E. Vogt, i algun treball més recent de J. Mascaró i de M.W. Wheeler— i del fet que s'han triat els més fàcilment accessibles, cal destacar que els seleccionats son un bon exemple de l'argumentació i els resultats d'aquesta primera etapa de la fonologia generativa i que poden servir molt bé per a un aprofundiment posterior, objectiu també d'un manual.

Malgrat els problemes de contingut, des d'un punt de vista pedagògic ens trobem davant d'un treball força acceptable. Punts importants com la distinció entre el so i el fonema s'expliquen d'una manera clara i detallada; cal destacar l'esforç de buscar exemples catalans dels fenòmens explicats i d'ésser, per sobre de tot, planer i de bon llegir. El conjunt, però, és decebedor, precisament per causa dels problemes que he anat comentant: d'una banda, un enfocament teòric desferrat, fruit d'una bibliografia massa centrada en un estructuralisme prou divulgat; i d'altra, una manca de cohesió en la part de fonologia catalana, simple recull de notes de classe, amb algunes mancances d'informació, i que no arriba als treballs més recents. Cal afegir encara algunes qüestions de forma: per exemple, Cambridge University Press i Oxford University Press no es solen citar com a «Edicions de la Universitat de Cambridge» (p. 18) ni «Edicions de la Universitat d'Oxford» (p. 109); m'han sobtat també els comentaris amb pretensions normatives —«sofis-

ticat, que diria, incorrectament, un esnob» (p. 35) i «incorrectament anomenats sellos» (p. 35)—, fora de lloc en un llibre com el present.

Resumint, tornaré al que deia al principi: cal apreciar en aquest *Manual de fonologia catalana* el fet que és l'únic que tenim, i que hi ha una voluntat d'exposició pedagògica. Però, per altra banda, igual que el llibre de Burguet, convida a seguir la inèrcia d'explicar als nostres estudiants el ja tan conegut funcionalisme «à la Martinet» amb pinzellades de generativisme obsolet i de fer-los resumir articles, més que no pas aprendre a raonar tal com avui es fa en lingüística. Al marge d'aquestes qüestions més generals, molts dels problemes haurien pogut estalviar-se amb una revisió acurada abans de la publicació, que en altres circumstàncies hagués fet l'autor mateix. Potser ara és el moment de donar un altre enfocament a aquesta mena de treball i de plantejar-se seriosament la redacció d'un autèntic manual de fonètica i fonologia del català amb criteris científics i, sobretot, actuals.

Joaquim Llisterrí Boix

Luis S. Granjel, *Eduardo Zamacois y la novela corta*, Ediciones Universidad de Salamanca, Salamanca, 1980.

Editores, críticos y —por tanto— lectores vienen mostrando un creciente interés por la otrora popularísima y